

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

Етнографског
института
САНУ

LXVI(3)

Београд 2018.

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXVI (3)

BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXVI (3)

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXVI

No. 3

Chief Editor:

Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Peter Finke, PhD (University of Zurich), prof. Karl Kaser, PhD (Karl-Franzens University, Graz), Gabriela Kilianova, PhD (Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology Russian Academy of Sciences, Moscow), Ivanka Petrova, PhD (IEFEM – Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Jana Pospíšilova, PhD (Institute of Ethnology of the Czech Academy of Sciences, Brno), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), prof. Ljiljana Gavrilović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA, Belgrade), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board:

Prof. Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelić, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary:

Marija Đokić (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2018

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXVI

свеска 3

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Karl-Franzens Universität, Грац), др Габриела Килианова (Етнолошки институт САВ, Братислава), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт етнологије и антропологије РАН, Москва), др Иванка Петрова (ИЕФЕМ – БАН, Софија), др Татиана Подолинска (Етнолошки институт САВ, Братислава), др Јана Поспишилова (Етнолошки институт АН ЧР, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), проф. др Љиљана Гавриловић (Етнографски институт САНУ), академик Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ, Београд), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет:

Проф. др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирић (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Марија Ђокић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2018.

Издавач:

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011-2636-804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher:

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011-2636-804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектори:

Ивана Башић
David Brown

Превод:

аутори текстова

Дизајн корица:

Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:

Академска издања, Београд

Тираж:

300 примерака

Примљено на седници Одељења друштвених наука САНУ одржаној октобра 2018. године,
на основу реферата академика Димитрија Стефановића.

Accepted for publication at the meeting of the Department of Social Sciences SASA
in October 2018, based on the report of academician Dimitrije Stefanović.

Штампање публикације финансирано је из средстава

Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia.

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у
базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the
Humanities), SCIndeks (Српски читатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk
samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central
and Eastern European Library).

The Bulletin of Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can be accessed in:
DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Human-
ities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk
samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central
and Eastern European Library).

Научни радови
Scientific Papers

Тема броја – Истраживање миграција

(ур. Јадранка Ђорђевић Црнобрња и Мирослава Лукић Крстановић)

Topic of the Issue – Research of Migrations

(eds. Jadranka Đorđević Crnobrnja and Miroslava Lukić Krstanović)

<i>Реч уредница</i> <i>Editorial Note</i>	457-458
Марта Стојић Митровић, <i>Миграције као предмет антрополошког истраживања: концептуализације и политике</i>	459-475
Marta Stojić Mitrović, <i>Migration as the Object of the Anthropological Inquiry: Conceptualizations and Policies</i>	
Rahela Jurković, <i>Migranti i sport: nogomet kao prostor integracije izbjeglica u Hrvatskoj</i>	477-491
Rahela Jurković, <i>Migrants and Sport: Football as an Area for Integration of Refugees in Croatia</i>	
Драгана Антонијевић и Милош Рашић, <i>Аматерске позоришне представе српских миграната у Бечу</i>	493-510
Dragana Antonijević and Miloš Rašić, <i>Amateur Theater Plays by Serbian Migrants in Vienna</i>	
Петрија Јовичић, <i>Уметници и уметност Србије ван српских граница</i>	511-523
Petrija Jovičić, <i>Artists and Art of Serbia beyond Serbian Borders</i>	
Марија Брујић, <i>Антрополошка анализа културних представа о Србији и Европској унији страних држављанки Европске уније које живе у Београду</i>	525-546
Marija Brujić, <i>Anthropological Analysis of Cultural Representations of Serbia and the European Union by EU Female Citizens Living in Belgrade</i>	
Марија Мандић, <i>'Како су људи долазили у Берлин?' Личне мреже у дискурсу миграната бошњачке националности</i>	547-580
Marija Mandić, <i>'Why Were People Coming to Berlin?' Personal Networks in the Discourse of Bosniak Migrants</i>	

- Јадранка Ђорђевић Црнобрња, *Миграције, интеграција и брачна пракса код Горанаца* 581-600
- Jadranka Đorđević Crnobrnja, *Migration, Integration and Marriage Practices among the Gorani*
- Мирјана Павловић, *Галипољци у Пехчеву, Македонија. Приче о пореклу и насељавању* 601-616
- Mirjana Pavlović, *Gallipols in Pehčevo, Macedonia. Narratives about Origin and Settlement*
- Ivaylo Markov, *Social Status and Prestige in Conditions of Transnational Migration. Ethnographic Study among the Albanians from the Republic of Macedonia* 617-639
- Ивајло Марков, *Друштвени статус и престиж у условима транснационалних миграција. Етнографска студија међу Албанцима из Републике Македоније*
- Jelena Predojević-Despić and Vesna Lukić, *Entrepreneurship as a Mode of Integration: Experiences of Former Refugees in Belgrade, Serbia* 641-655
- Јелена Предојевић-Деспић и Весна Лукић, *Предузетништво као облик интеграције: искуства бивших избеглица у Београду, Србија*
- Uršula Lipovec Čebtron and Lea Bombač, *Pregnant Women on the Move and the Response of the Slovenian Health System to Their Needs* 657-673
- Уршула Липовец Чеброн и Леа Бомбач, *Труднице у покрету и одговор словеначког здравственог система на њихове потребе*

II

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

- Мирослава Лукић Крстановић, *Миграцијске теме и истраживачка мобилност. О темату 'Истраживање миграција'* 674-679

III

Прикази Reviews

- Vladimír Potančok, *Research on Current Changes in Contemporary Society. New Books Published by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences (II.)* 681-683

Драгана Антонијевић, <i>Miroslava Lukić Krstanović and Mirjana Pavlović, 'Ethnic Symbols and Migrations: Serbian Communities in USA and Canada'</i>	683-685
Теодора Јовановић, <i>Јелена Васиљевић, 'Антропологија грађанства'</i>	685-687
Драгана Радојичић, <i>Владимир Рогановић, 'Андрић у Херцег Новом'</i>	687-689
Саша Недељковић, <i>Сања Златановић, 'Етничка идентификација на послератном подручју: српска заједница југоисточног Косова'</i>	689-691

IV

Хронике Chronicles

Александра Ђурић Миловановић, <i>Међународна радионица 'Religion and Migration in Eastern Orthodox World'</i>	693-695
Марта Стојић Митровић, <i>Летња школа 'Миграције на Западном Балкану – од транзита до прихвата'</i>	695-696

V

In memoriam

Драгана Радојичић и Ивана Башић, <i>Петрија Јовичић (1971–2018)</i>	697-700
---	---------

Тема броја:

Истраживање миграција

(ур. Јадранка Ђорђевић Црнобрња
и Мирослава Лукић Крстановић)

Topic of the Issue:

Research of Migrations

(eds. Jadranka Đorđević Crnobrnja
and Miroslava Lukić Krstanović)

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

Миграцијске теме и истраживачка мобилност. О темату „Истраживање миграција“

Миграцијске теме, проблеми и дилеме присутни су свакодневно и свуда. Логично, јер се живи у свету миграција – ритмичности, турбулентности и парадокса. Данас проблематизовати миграције значи проучавати нестабилне стварности и друштвене тензије. Све је то разлог да се заталасају истраживачки пориви, збију научни редови у академској циркулацији и уздрмају дискурзивна поља. Године 2014. у оквиру прве и друге свеске *Гласника* објављено је осам радова о миграцијама. У право време започет је темат „Истраживање миграција“ као трећа свеска *Гласника Етнографског института* од 2015. године. До сада (закључно са 2018. годином) објављено је педесет три научних радова еминентних ауторки и аутора из земље и иностранства и већи број прилога (критика, хроника, приказа и ауторизованих дискусија). Тим који је радио на реализацији сачињавали су до сада: уреднице темата – Јадранка Ђорђевић Црнобрња, Марта Стојић Митровић, Мирослава Лукић Крстановић и Петко Христов, уредник *Гласника* Срђан Радовић и главна и одговорна уредница *Гласника* Драгана Радојичић.

Овом издавачком програму претходило је низ иницијатива и активности које су окупиле стручњаке за миграцијске студије (из области антропологије, социологије, демографије, географије, политикологије и др.). Све се одвијало у правцу консолидовања истраживања, представљања разноврсних теоријско – методолошких приступа, устаљивања интра- и интердисциплинарних сарадњи, репрезентовања и утилитарности научних резултата као значајних смерница за домаће и интернационалне увиде. Очито да до сада појединачни ангажмани научница и научника у разним стратешким и академским телима нису оставили довољно гласности, па тиме ни видљиве меродавности са недовољно упита –шта се дешава са проучавањем миграција у научној заједници. А резултати су се низали –конференције, публикације, дискусије и предавања. Један од корака био је окупљање људи који се баве проучавањем миграција. Током 2013. године у Етнографском институту САНУ одржавали су се радни састанци, разговори, представљала истраживачка искуства, путем друштвених мрежа преносиле информације, размишљало о будућим сарадњама и, што је најважније, успостављала динамична комуникација, неопходна да се истраживачице и истраживачи не осећају усамљенима у свом раду и да се међусобно повезују.¹

---

¹ Тим састанцима углавном су присуствовале: Марта Стојић Митровић, Биљана Сикимић, Јадранка Ђорђевић Црнобрња, Сања Златановић, Младена Прелић, Мирјана Павловић, Мирјана Бобић, Ивана Вучина Симовић, Ана Јовановић, Драгана Антонијевић, Биљана Ђорђевић и др.

Следећи корак било је одржавање округлог стола у организацији Етнографског института САНУ „Научно истраживање миграција у Србији – проблеми и иницијативе“, 2014. године. У Српској академији наука и уметности одржан је научни скуп, који је окупио тридесет учесника и већи број заинтересованих стручњака, академика, студената и активиста невладиних организација (иако позваних представника из државне администрације није било). Овај скуп је показао изузетну мобилисаност и интересовања за проучавање миграција у оквиру хуманистичких и друштвених дисциплина, превазилажење граница дисциплина, указивање на проблеме и препреке у истраживањима, а све у виду институционализације и олакшавања укључивања у европске програме (Мороквашић, 2016, 589). С друге стране, на скупу је наглашено да сарадња и континуирани рад не подразумевају само добру вољу и стручност, већ зависе од низа фактора који диктирају и постављају своје услове и спровођење – државне политике, административне логистике, финансије и др. (Лукић Крстановић, 2015, 509). Уместо да резултати скупа буду презентовани у виду зборника радова, дошло се на идеју да се покрене темат као трећа свеска *Гласника Етнографског института*. Констатујем да је покретање темата о миграцијама заиста подухват (зборници и монографије обично заокружују тематски простор и време) континуираног праћења феномена миграција, посматраног и посматрајућег складиштења научног рада као важног документа разумевања појава у одређеним временима². Увек присутна кључна питања – ко, где, како и зашто дају универзални тон расветљавању феномена миграција, али указују и на разлике у приступима и изборима аспеката, не представљајући константу (Ђорђевић Црнобрња 2014, 11).

Изузимајући постојећа одређења према дисциплинама, досадашњи радови у *Гласнику* могу се разврстати на: теоријске теме, актуелне процесе транснационалних миграција, студије граница, миграцијске и етничке топосе, популациони размештаји и демографска кретања, друштвено историјски контекст миграција. Већина радова обухвата простор Србије, Балкана, потом емиграциона и имиграциона кретања, која више отварају питања „путева“ а не „корена“, процеса детериторијализација и ретериторијализација (Крстева, 2015, 533).

Теоријска преумеравања – Онтолошко и епистемолошко преоријентисање, то јест динамика промена парадигми, може се сагледати у појединим радовима темата. Дисконтинуитет миграцијских токова, краткорочна геостратешка политичка прегруписивања, утичу на популационе трендове и људске мобилности. Зато је дискутабилно колико су још одржива постојећа разврставања и парадигме препознате у теоријским правцима и конструкцијама (спољне и унутрашње, легалне и илегалне, добровољне и принудне итд.). Више него икад неопходне су анализе и теоријске рефлексије миграцијских проблематика – радови у *Гласнику* то потврђују. Критички се преиспитује дугоприсутна парадигма *методолошки национализам* (Ковачевић Биелицки, 2016), по којој нација/држава/друштво представљају политичку и друштвену форму модерног друштва, указујући на партикуларистичке националне ограде. Студије граничних

---

² Прилог овоме чине радови који се баве историјском анализом и прегледом миграцијских студија посредством друштвене и политичке контекстуализације науке, научних установа и дисциплина (Лукић Крстановић, 2014).

режима у потпуности мењају теоријску слику, јер се у епицентру анализа сада налазе дискриминационе политике, легитимитет и нелегитимитет граница (Ђорђевић, 2017). Пажња је усмерена и на културолошке политике земаља Европске уније, с посебним акцентом на преиспитивању политика мутиклтурализма и миграцијских криза (Прњат 2017). Данас су истраживачки компатибилне миграцијске студије и студије грађанства, јер оне отварају и контекстуализују однос дискриминација и суверенитета грађанства, права грађанства, заштите слобода и разне дистинкције на нивоу институција моћи (Васиљевић, 2017). Анализа друштвених конфликта и политички сукоби изазвани миграцијским кретањима успостављају јавне говоре и јавне политике, обликујући посебне перцепције (Мандић Келијашевић, 2017). Динамичне и инцидентне миграцијске свакодневице, скучене у научноистраживачке просторе, померају се сада ка иновативним промишљањима и истраживачким политикама, које итекако мобилишу научнице и научнике (студије грађанства, студије граница, студије политика центара моћи, локална, регионална и глобална међузависност, студије хуманитаризма). За ове радове вредно је што преиспитују и прате значајне теоријске трендове (Хана Арент, Рон Хаснер, Џејсон Витенберг, Вертовиц Стивен, Глик-Шилер Нина и др.).

Истраживачки преломи у дискурсу „аутономије миграција“ – Миграцијска актуелизација се читава, пре свега, у истраживању избеглиштва (Петровић, 2014), илегализације мигранта (Стојић Митровић, Мех, 2015), интроспекције „фигура“ и мотива избегличког живота (Захаријевић, 2017), родно специфичних искустава жена избеглица (Ивник 2017), секуративних искустава и репресивних мера према мигрантима (Мех, 2017). Овде се ради о непосредној истраживачкој „интервенцији“ у напетим зонама стварности. Дискурзивност миграција учитава се посредством другачијих виђења и терминолошких маркирања, проистеклих из званичних реторика и свакодневних комуникација са новим поларизацијама и етикетама: грађани, неграђани, странци, непријатељи, избеглице, илегални мигранти, регуларно и илегално, хуманитарне кризе и др. Истраживачким зумирањем фрагментирају се посебне ситуације и каскаде свакодневица, које се научно обрађују и интерпретирају. Дискурс секуритарног страха и здравствени проблеми миграната као „претње *другог*“ страног, виђени кроз призму политичке инструментализације, најочитије се сагледава етнографским фокусирањем на наративе и антрополошко контекстуално разлагање проблема (Мех 2017, Стојић Митровић 2017). Радови који се баве мигрантима, избеглицама и транснационалним миграцијама заснивају се на врло сложеним и захтевним истраживањима, која истраживачице и истраживаче директно „бацају“ у епицентар „живљивог живота“. Отуда се може рећи да ови радови јесу методолошка асиметрија проистекла из актуелних и нестабилних ситуација, која ствара проток идеја и приступа у научним дискурсима, несразмеран досадашњим стабилним стандардима. Истраживачки потенцијал тако даје резултате у виду текућих аналитичких ресурса, важних за садашње и будуће праћење људских мобилности.

Истраживачка кооперативност – Аутономије миграција отвориле су посебна умрежавања и комуникативне везе међу истраживачима. Миграцијски проблеми повезују научнике, а они путем својих истраживања међусобно контактирају. Није више ствар објављивања *домаћих* или *страних* научних радова у Гласнику, већ се ради о могућности њихове компаративности и интеракције (Riso, Mazzilli 2104,

Stojić Mitrović 2014). Регионално повезивање, па и заједничка истраживања, постају важан аспект резултата. Посебно наглашавам текст Стојић Митровић и Мех, те прилоге о сусретима и активностима, као што је осврт о боравку студената са љубљанског универзитета у Београду у координацији професорки Сарах Луначек, Уршуле Липовец Чеброн и Марте Стојић Митровић (Уршула Липовец Чеброн, 2015).

Истраживања у транзицији – Транзициони процеси у Републици Србији дају посебан угао сагледавања миграција, те је и истраживачка мобилност изражена у том правцу. Разматрају се релевантна питања популационог размештаја, односа природног прираштаја и миграционих салда, процеса исељавања, мотива одлазака, емиграционих кретања међународних размера, дестабилности радне снаге и миграција, старења становништва, одлазака образованог кадра у иностранство и др. (Спасовски и Шантић, 2016, Бобић и Весковић и Анђелковић, 2016, Кокотовић Каназир et al, 2016). Дијахронијски етапни процеси дају користан увид у историјске одлике неких простора, као што је, на пример, Војводина и њена мултиетничка мапа (Бјељац et al, 2016), или одлике миграција село – град (Ивановић Баришић 2015; Мартинова 2016). Свако, користећи своју методолошку апаратуру (географску, демографску, етнолошку и социолошку) бележи текућа стања, која указују на транзициона померања и утврђивања на траси кретања. Захуктали емиграцијски процеси и тенденције ремиграције истраживачки нису међусобно сразмерне, с обзиром на то да су све очи упрте у одлазак у иностранство и његове последице. Стога теренски рад са повратницима из САД и Канаде скреће пажњу на другу врсту проблема реадaptације, који итекако улазе у домен државне политике (Благојевић 2015). Поред демографских статистика и квантитативних анализа, текстови доносе анализу података добијених на основу интервјуа и разговора, који се примењују као методолошки поступци дубинских сагледавања искуствених ситуација – мотиви, ставови, могућности и препреке потенцијалних миграната, повратника и др. Вредан допринос профилисања темата представљају и истраживања конкретних проблема као што су „осцилирајућа кретања“ гастарбајтера и бивше југословенске и српске културне организације (Антонијевић и Милосављевић, 2016, Рашић 2017), лингвистички проблеми (Вучина Симовић и Јовановић, 2016) и (не)видљивост верских мањина у дијаспори (Ђурић Миловановић 2017). Евидентно је да је присутна мања заступљеност истраживања и радова на тему спољних миграција и дијаспоре, који још увек остају на појединачним напорима и снажањима у реализацији (посебно финансирања). Надам се да ће се истраживачки потенцијал у перспективи увећати и омогућити већи увид и праћење дијаспорских проблема, који, притом, траже јакe институционалне ресурсе.

Мултилокална истраживања – Етницитет и миграције јесу препознатљиве етнолошке теме. За разлику од ранијих етничких студија, које су сматране per se монолокалним етнолошким стандардадом, сада се, да би се утврдили етнички стабилизатори и размештаји у културолошком дискурсу, етничка питања проблематизују на нивоу методолошке вишеслојности, посебно када се ради о међуетничким односима, балканским прожимањима и процесима. Стога су присутне теме и истраживања попут миграција из Горе (Јадранка Ђорђевић Црнобрња 2014, 2017), коетничка истраживања у југоисточном Косову (Златановић 2015), исељавање из Србије у Турску, (Павловић 2015), Каракачани у Бугарској (Димитров 2017), повратне миграције војвођанских Словака

(Златановић и Марушиак, 2017), традиционални балкански гурбет/печалбарство (Христов 2015). Они успостављају синхронијску и дијахронијску димензију миграцијских процеса на балканским просторима. Етничка прожимања услед миграција историјски и културно се контекстуализују, при чему се избегава самодовољност етничке постојаности и самобитности. Истражвачки топови проширују дијапазон актуелних појава, указујући на научни активизам откривања *проблема у покрету* – кретање бугарске дијаспоре у Украјни данас (Христов 2014 / 1), трансформације светилишта Велике Госпе у Летнци – Косово (Сикимић, 2014 /1). Ова група садашњих етнолошких текстова (надам се и будућих) излази из клишеа националне/етничке доказивости, раширене јавне и академске реторике *националне ствари*, суочавајући се са сложеним процесима, политикама идентитета и флуидним перцепцијама припадности, што умногоме не дозвољава национално једноумље.

Интер-, мулти-, трансдисциплинарност – Коришћењем ових већ уобичајених парадигми стално се тежи повезивању и умрежавању дисциплина, ради боље кореспонденције. Но такве тежње углавном остају у ефемерним активностима попут научних скупова и зборника радова. Већ уобичајена саморефлексивна *сваком-своје-истраживање* не може више да опстане на хиперпродуктивном научном тржишту и пројекатским конкуренцијама. Више него икад обистињује се Маркусова *Multi – Sited Ethnography*, која се ослобађа истражвачке *анксиозности* од прожимања, ради постојеће сигурности у монолокално истраживачко поље. Методолошка јукстапозиција дозвољава да се свим истражвачким средствима (интервјуи, архива, медији, наративи, посматрања, статистике и др.) укључе у праћења врло сложених миграцијских процеса у Србији и из Србије, и на Балкану. Притом је данас неопходно имати у виду глобализујуће миграцијске проблеме и научне трендове да би се разумеле и специфичне појаве. Дакле, научноистражвачки феномени миграција могу се схватити као простори сучељавања дискурса и контекста захваљујући промету дисциплина. Сматрам да се та научноистражвачка проходност, било да се звала интер-, мулти- или трансдисциплинарност читава у консолидацији, кооперативности и конфронтацији. Све три матрице ослањају се на сарадњу и критику, које се не клоне ремећења поредака у/међу дисциплинама зарад утабаних добросуседских односа. За то време самоиницијативе и међуиндивидуална сарадња имају пуног маха и доносе резултате, што није увек синхронизовано са институционалним задацима и административним подршкама. Као пример наводим пројекат Етнографског института САНУ *Мултиетничитет, мултикултуралност, миграције* (руководилац Младена Прелић) у оквиру којег су се последњих година одвијала истраживања, а чији су резултати објављени у овом темату. Државно осигуран пројекат и недостатак финансија за истраживања показали су да су се научници сналазили у оквиру врло комплексних истраживања и дали свој максимални аналитички потенцијал у оквиру овог темата. Наравно такву *судбину* су имали и остали научници у оквиру својих пројеката и аутори наведених текстова.

***

Темат *Истраживање миграција* у Гласнику Етнографског института САНУ показује да су истраживања и анализе миграција неопходна и због разноврсности тема, и због континуитета праћења, имајући у виду прошле,

садашње и будуће свакодневице и догађаје. Иако још нема довољно истраживачица и истраживача у односу на кумулативност миграцијских процеса и проблема, ипак сваки помак и допринос оставља довољно трага да се феномен миграција научно стационира. То подразумева да се истраживања перманентно суочавају са једном од најдоминантнијих тема, *великом причом* планетарних размера кретања људи и специфичним околностима њихових животних прелома.

*Литература*³

- Đorđević Crnobrnja, Jadranka. 2014, “Ko, gde, kao i zašto – aspekti savremenih migracija u inostranoj i domaćoj etnološkoj/antropološkoj literaturi.” *Glasnik Etnografskog instituta SANU* LXII (2): 11–14.
- Krasteva Anna. 2015. “Mobile Balkans: Temporality, Types, Trends.” *Glasnik Etnografskog instituta*, LXIII (3): 515–536.
- Lukić Krstanović, Miroslava. 2014 „Retrospektiva i preispitivanje istraživačkih politika ka etnologiji/antropologiji migracija i interdisciplinarnom umrežavanju.“ U *Naučno istraživanje migracija u Srbiji, problemi i inicijative*, knjiga apstrakata, 36–43. Beograd: Etnografski institut SANU.
- Marcus George E. 1995. “Ethnography in/on the world system: the emergence of multi-sited ethnography.” *Annual Review of Anthropology* 24: 95–117.
- Morokvašić, Mirjana. 2016. “Kontekstualizacija problema migracija, autorizovana diskusija sa naučnog skupa o istraživanjima migracija u Srbiji.” *Glasnik Etnografskog instituta*, LXIV (3): 585–590.

Мирослава Лукић Крстановић

---

³ У овом тексту наведени су аутори текстова који су изашли у Тематима Института, па се овом приликом неће посебно наводити. Издвојила сам само неколико референци као цитата.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /

главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Три пута годишње. - Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259

ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института

COBISS. SR-ID 15882242